

Naslov: Naš Ustav BiH

Urednice: Emina Zahirović-Pintarić i
Željka Umićević

Dizajn i prelom: Dunja-Helena Von der Masse

Izdavač: Helsinški parlament građana
Banja Luka

ISBN: 978-99938-28-34-1

“This material is completely or partly financed by the Swedish International Development Cooperation Agency (Sida) and Kvinna till Kvinna. Sida and Kvinna till Kvinna does not necessarily agree with the opinions expressed. The author alone is responsible for the content.”

„Ovaj materijal potpuno ili djelimično finansira švedska međunarodna Agencija za razvoj i saradnju (Sida) i Kvinna till Kvinna. Sida i Kvinna till Kvinna ne moraju se neminovno slagati sa mišljenjima iznesenim u publikaciji. Za sadržaj je odgovoran sam autor/ica.”

NAŠ **USTAV** BIH

2024.

INICIJATIVA GRAĐANKE ZA USTAVNE PROMJENE

SADRŽAJ

1. Zašto nam je važno da imamo Naš Ustav BiH?.....	4
2. O Našem Ustavu rekli/e su:	8
3. Naš Ustav BiH	13
3.1. Prembula	14
3.2. Član I	15
3.3. Član II	16
3.4. Član III	18
3.5. Član IV	19
3.6. Član V	21
3.7. Član VI	23
3.8. Član VII	24
3.9. Član VIII	24
3.10. Član IX	24
3.11. Član X	25
3.12. Član XI	25
3.13. Član XII	25
3.14. Aneks I	26
3.14. Aneks II	27

1

Zašto nam je
važno da imamo
Naš Ustav BiH?

Jedan od ključnih aspekata savremenog društva je rodna ravnopravnost, koja ne samo da predstavlja moralni imperativ, već i ključni element održivog razvoja i stabilnosti društva. U skladu s tim, Inicijativa Građanke za ustavne promjene iz rodne perspektive nastoji adresirati ključne nedostatke u prepoznavanju i zaštiti prava žena u Ustavu BiH, kao i promovisati rodne i polne ravnopravnosti kroz korištenje rodno odgovornog jezika, uvođenje afirmativnih mjera i proširenje postojećeg Kataloga prava u Ustav BiH.

Ustav Bosne i Hercegovine, kao temeljni dokument koji oblikuje društvene odnose i garantuje osnovna prava i slobode, suočava se s potrebom da bude savremen i inkluzivan uvažavajući raznolikost društva. Više nije dovoljno da Ustav bude napisan u demokratskom duhu, nego da u njegovom kreiranju učestvuju svi oni/e čije živote ustav reguliše. To je upravo ono što Inicijativa Građanke za ustvane promjene zahtjeva – da se čuju glasovi građanki i građana i da njihove potrebe i zahtjevi budu sastavni dio Ustava BiH.

Stoga, rodno senzitivni amandmani na Ustav Bosne i Hercegovine, ne samo da su nužnost, već i imperativ za izgradnju inkluzivnog društva koje poštuje i priznaje prava svih svojih članova i članica, bez obzira na rodnu pripadnost.

Postojeći jezični obrasci u Ustavu Bosne i Hercegovine ne reflektiraju punu ravnopravnost između muškaraca i žena. Rodno senzitivni jezik nije samo pitanje lingvistike, već moćan alat za promjenu društvene svijesti i postizanje pravednijeg društva. Iako sam jezik nije dovoljan da u potpunosti riješi sve probleme rodne neravnopravnosti, on igra značajnu ulogu u oblikovanju percepcije, ponašanja i kulturnih normi koje utiču na ravnopravnost.

Jezik je moćan alat koji može oblikovati način na koji mislimo i djelujemo. Može pomoći u promjeni načina na koji se percipiraju uloge žena i muškaraca u društvu i kada se koriste rodno inkluzivni izrazi, postaje jasno da oba pola (ili svi rodni identiteti) mogu obavljati različite uloge i profesije, što može smanjiti stereotipe i predrasude koji često ograničavaju mogućnosti za žene i druge rodne grupe. Jer šta bi bilo koja žena mogla pomisliti kada u Ustavu pročitati da Vijeće ministara čine predsjedavajući i ministri, da zakonodavnu vlast predstavljaju delegati i članovi, te da se Predsjedništvo Bosne i Hercegovine sastoji od jednog Bošnjaka, jednog Hrvata i jednog Srbina, osim da tu za nju nema mjesta.

Kroz implementaciju rodno odgovornog jezika u Ustav, postiže se višestruki cilj. Prvo, stvara se atmosfera inkluzivnosti i poštovanja različitosti, čime se prevladava diskriminacija i nevidljivost žena u društvu. Drugo, osigurava se poštivanje gramatičkih kategorija i pravila kongruencije u jeziku, što doprinosi opštoj prihvaćenosti i uvažavanju svih rodničkih identiteta. Kroz rodno odgovoran jezik želimo osigurati da se priznaju različite potrebe, interesi i perspektive svih građana i građanki. Uvođenjem rodno odgovornog jezika u Ustav, ne samo da ćemo eliminisati diskriminirajući jezik, već ćemo stvoriti temelj za društvo koje poštuje sve svoje građane i građanke.

Korištenjem rodno odgovornog jezika u javnom diskursu se može podići svijest o važnosti rodne ravnopravnosti. Kada se ovi termini koriste u medijima, politikama i javnim govorima, postaju dio svakodnevnog jezika i kulture, što može pomoći u normalizaciji koncepta ravnopravnosti.

Iako jezik nije jedini alat za postizanje rodne ravnopravnosti, on predstavlja katalizator za dublje društvene promjene. Jezik može postaviti temelje za dalji rad na rodnoj ravnopravnosti, uključujući promjene u politici, obrazovanju, radnom okruženju i drugim ključnim oblastima.

Diskriminaciju žena na osnovu jezika u Ustavu BiH je prepoznala je i Institucija Ombudsmena BiH i Parlamentarnoj skupštini BiH uputila preporuku da prilikom „izrade, izmjene ili prevoda Ustava Bosne i Hercegovine“ koristi rodno odgovorni jezik.

Ustav BiH ne propisuje eksplicitno ravnopravnost polova, što nas u praksi dovodi do izrazite neravnopravnosti u društvu. Upravo iz toga razloga u Ustavu bi trebale biti navedene mjere kojima bi se spriječila diskriminacija i marginalizacija žena u vrlo važnim sferama života: zapošljavanju, radnom pravu, setu roditeljskih prava, izbornom pravu... i koje bi dovele do pravedne raspodjele moći i pozicija. Upravo su afirmativne mjere „alat“ koji bi obezbijedio izjednačavanje pozicije i pristupa ustavno garantovanim pravima manje zastupljenom polu. Od Ustava BiH bi, uvođenjem afirmativnih mjera, dobili istinski odgovorniju provedbu politike jednakih mogućnosti.

Nadalje, proširenje postojećeg Kataloga prava u Ustavu BiH odredbama vezanim uz zdravstvenu, socijalnu i porodičnu zaštitu predstavlja ključni korak ka ostvarivanju potpune ravnopravnosti. Trenutno neharmonizovani zakoni na različitim nivoima vlasti stvaraju nejednakost u pristupu zdravstvenim i socijalnim uslugama. Ta prava bi obuhvatila:

- Zabranu nasilja na osnovu pola i roda, što uključuje sve oblike rodno zasnovanog nasilja kao što su nasilje u porodici, seksualno nasilje, nasilje na radnom mjestu,...
- Osiguravanje ravnopravnosti supružnika tokom sklapanja braka, tokom njegovog trajanja i pri raskidu braka, uključujući pravo na jednaku participaciju u odlučivanju, pravednu raspodjelu imovine i zaštitu interesa djece.
- Slobodno odlučivanje o reproduktivnom zdravlju, što uključuje pravo na informisanje, pristup sigurnim i kvalitetnim uslugama reproduktivnog zdravlja te pravo na izbor u vezi s rađanjem i planiranjem porodice.
- Posebnu zaštitu majki i samohranih roditelja, uključujući pravo na podršku tokom trudnoće, poroda i postporođajnog razdoblja, kao i pravo na adekvatnu socijalnu podršku i zaštitu djece.
- Zaštitu radnog statusa žena prilikom prijema na rad, s posebnim naglaskom na sprečavanje diskriminacije na temelju pola, kao i zaštitu od otkaza zbog trudnoće, porodijskog odsustva ili obaveza u vezi sa brigom o djeci.

Zašto je bitno da nam je Ustav rodno senzitivan?

- **Zaštita ljudskih prava:** Rodno senzitivan ustav osigurava punu zaštitu ljudskih prava svih članova i članica društva, uključujući i specifične potrebe i izazove s kojima se suočavaju žene. To uključuje prava na život, slobodu, jednakost, dostojanstvo, pristup pravdi i pravičnosti, kao i pravo na zdravstvenu i socijalnu zaštitu.
- **Pravna ravnopravnost:** Uključivanje rodno odgovornog jezika i terminologije u ustav osigurava da pravni tekstovi reflektiraju ravnopravnost polova. To znači da se izbjegavaju formulacije koje impliciraju privilegije ili diskriminaciju na temelju pola.
- **Inkluzivnost:** Rodno senzitivan ustav promiče inkluzivnost i uvažavanje različitosti unutar društva. To znači priznavanje i poštovanje različitih identiteta, uloga i potreba žena, uključujući žene s invaliditetom, žene iz marginalizovanih grupa, žene s različitim seksualnim orijentacijama i identitetima roda.
- **Socijalna pravda:** Rodno osjetljivi ustav može pomoći u adresiranju strukturnih nejednakosti koje proizlaze iz rodni uloga i stereotipa. To može potaknuti politike koje promovišu socijalnu pravdu i jednakost među polovima.
- **Društveni napredak:** Kroz uključivanje rodno osjetljive terminologije, ustav može poslati snažnu poruku o važnosti jednakosti polova u društvu. To može potaknuti pozitivne društvene promjene i promovisanje rodne ravnopravnosti na svim nivoima.
- **Legitimnost i povjerenje:** Ustav koji uvažava rodne perspektive jača legitimitet vlasti i povjerenje građana u institucije. Kada se građankama osigura aktivno sudjelovanje u procesu donošenja odluka i osiguraju se njihova prava i interesi, to jača demokratske vrijednosti i stabilnost društva.
- **Suočavanje sa rodno uvjetovanim izazovima:** Rodno senzitivan ustav prepoznaje i adresira specifične izazove s kojima se suočavaju žene, kao što su nasilje nad ženama, nejednake mogućnosti zapošljavanja i napredovanja, pristup zdravstvenoj zaštiti, reproduktivna prava i sl. Time se omogućava efikasnije suočavanje s tim problemima i stvaranje politika i programa koji ih adekvatno rješavaju.

Veliko hvala članicama Inicijative Građanke za ustavne promjene jer neumorno i sa ogromnom motivacijom već deset godina rade na tome da Ustav BiH pripada svima nama, građankama i građanima Bosne i Hercegovine.

Emina Zahirović-Pintarić i Željka Umićević

ONNA

2

**O Našem Ustavu
rekli/e su:**

Naš ustav uvažava prvenstveno specifične potrebe žena koje su, posljedicom povijesno inferiornog položaja i sveprisutnih patrijarhalnih hijerarhija, izloženije praksama ućutkivanja, marginaliziranja, stigmatizaciji i nasilju. Dodatna ustavna prava i obaveze su ne samo način da se otklone prepreke njihovoj autonomiji, sigurnosti i jednokopravnom položaju u političkoj, javnoj i privatnoj sferi, već i spriječe potencijalna buduća osporavanja progresivnih zakonodavnih promjena. Potonje je, imajući u vidu konzervativne trendove globalno, realna prijetnja. Kada izostajete iz ustava kao sveobavezujućeg vrhovnog zakona, izostaje i neprikosnovena garancija ostvarenju vaših prava.

No, budući da borba za rodnu jednakost, kao vodilja Našeg ustava, zadire duboko u temelje socijalne i ekonomske nejednakosti, kao izvora podjela, eksploatacije i prisile, to znači da bi se eventualno oplemenjivanjem ustavnog poretka rodno-senzitivnim vrednotama dugoročno otvorio prostor za preoblikovanje diskriminatornih sistema i odnosa. U zemlji kakva je postdejtonska BiH, osiguranje ravnopravnije raspodjele moći nužan je preduvjet za izgradnju društva utemeljenog na vladavini prava i socijalnoj pravdi a ne etno-kapitalističkih interesnih skupina.

Posebnu vrijednost Našeg ustava vidim u tome što je plod višegodišnjih udruženih napora građanskih grupa s prostora čitave BiH, što će reći, pojedinaca i pojedinki iz zajednica sukobljenih narativa prošlosti, spojenih zajedničkom vizijom o društvu jednakopravnih vrijednosti. Ova odvažna inicijativa predvođena ženama pokazuje svijetlu stranu i perspektivnost željene vizije: spremnost na udruživanje mimo linija podjela (ili uprkos njima), njegovanje miroljubivog dijaloga i sposobnost postizanja konsenzusa čak i o najosjetljivijim i spornim pitanjima – kao što je ustavno uređenje.

U tom svjetlu, dodatni legitimitet predloženih rješenja je što se, kao odgovor na specifične izazove ovog konteksta, temelje na znanju i iskustvima neposredno osvijestjenim kroz godine djelovanja i propitivanja. Time Naš ustav vidim i kroz prizmu ovdašnjih emancipacijskih procesa odnosno građansko-aktivističkog potencijala kao alternative postojećem poretku podjela – a bez njegove korjenite transformacije, koliko god trajala i postepeno dolazila, nije moguće iskoračiti iz začaranog kruga tinjajućih sukoba.

***Belma Bećirbašić,
feministička aktivistica/Kvinna till Kvinna***

Mišljenja sam da Ustav Bosne i Hercegovine ne treba da bude ni muški ni ženski, već svih građana i građanki Bosne i Hercegovine, svih nacija, vjeroispovjesti, socijalnih kategorija i višestruko ugroženih grupa. Treba da garantuje jednake mogućnosti i prava muškaraca i žena, te da prevazilazi različite oblike diskriminacije na osnovu spola.

Polovinu stanovništva Bosne i Hercegovine čine žene, pa zašto onda da Ustav BiH prepozna samo muški rod? Ako je to tako, onda je to samo pola Ustava jer jedno cijelo čine dvije polovine. Na primjer, istu stvar različito vide muškarci i žene. Uzrok, posljedicu, prava, potrebe, izazove kao i mogućnosti, oni će sagledati iz različitih perspektiva, te će ponuditi različita rješenja. To je dokaz da muškarci i žene, a posebno oni na pozicijama donošenja odluka, trebaju imati senzibilitet za ostvarivanje ravnopravnost spolova i imati u vidu da Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini nije “ženski” zakon.

Ukoliko vam se neko obrati sa poštovanjem, posebnom pažnjom i uvažavanjem osjećat ćete se ravnopravno i ugodno. Ukoliko vas Ustav „prepozna“ to znači da ste ravnopravan građanin ili građanka te države, zar ne?

***Samra Filipović – Hadžiabdić,
direktorica Agencije za ravnopravnost spolova BiH,
Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH***

Ustav kao najviši pravni akt Bosne i Hercegovine treba da bude Ustav svih njenih građanki i građana, koji dolaze iz različitih dijelova BiH, imaju različite prilike i mogućnosti, različite životne izazove i puteve kojim se kreću. Kao takav, Ustav treba da oslikava stvarne potrebe, stvarne probleme, stvarne mogućnosti i kapacitete te da daje osnovu za jednako uživanje prava i razvoj punih kapaciteta svih koji žive u Bosni i Hercegovini, pogotovo jer je Ustav polazni autoritet za sve druge pravne akte, koji moraju biti s njim usklađeni. Nažalost, Ustav Bosne i Hercegovine, ovakav kakav jeste, odaje dojam najvišeg pravnog akta države u kojoj ne živi niti jedna žena, gdje ranjive grupe uživaju sva prava pa je dovoljno da se kriju iza opšte zabrane diskriminacije i garancije ljudskih prava, a ne države u kojoj žene čine 50.9% stanovništva, a pripadnice i pripadnici ranjivih grupa svakim danom postaju sve ranjivije. Ustav BiH u jeziku kojim je pisan, svojim slovima i znakovima ne prepoznaje žene ni u jednom momentu i ni u jednoj oblasti života. Opšta garancija ljudskih prava i zabrana diskriminacije nažalost nije dovoljna u državi u kojoj sam Ustav počevši od nesenzitivnog jezika kojim je pisan diskriminira više od polovine društva - žena koje podrazumijeva pod muškim rodom, ljudska prava se krše na svakom koraku, gdje stepen garancije i mogućnost korištenja osnovnih ljudskih prava ovisi od entiteta, distrikta i kantona u kojem živimo.

Rodno senzitivni ustav je onaj koji uzima u obzir potrebe, mogućnosti, prilike, izazove, uspjehe svih koji žive u jednom društvu, žena i muškaraca, ali i svih ranjivih grupa čijim se pripadnicima i pripadnicama zbog njihovog identiteta ugrožavaju i grubo krše ljudska prava. Rodno senzitivni ustav podrazumijeva ustav za sve, demokratski, građanski i senzitivni ustav, onaj koji obuhvata sve nas koji živimo u svim ćoškovima naše države, jer to i jeste rodna ravnopravnost, ravnopravnost koja počiva na senzitivnom pristupu, iskustvima ljudi i insistira na stvaranju stvarnih prilika i mogućnosti za sve da ostvare sva svoja prava i pune potencijale. Vjerujem da postoje građani i građanke koji ne razmišljaju mnogo o Ustavu i njegovom značaju za sve nas, većina nas je upućena u prijeteću poruku naših političara da se u Ustav ne dira.

Međutim, u Ustav upravo treba da se dira i treba da se propituje i unapređuje jer je on osnova za bolji život svih nas, koji treba da nam omogući da svi uživamo jednaku zdravstvenu zaštitu u svim dijelovima BiH, da porodilja u svakom kantonu, entitetu i distriktu ima jednaka prava i svojoj državi vrijedi jednako, da dječiji doplati u svakom kantonu, entitetu i distriktu pokazuje da svako dijete svojoj državi vrijedi jednako, da imamo jednako pravo na porodičnu i socijalnu zaštitu bez obzira da li dolazimo sa istoka, zapada, juga ili sjevera Bosne i Hercegovine. Rodno senzitivni ustav podrazumijeva da će poštovanje ljudskog dostojanstva, slobode i jednakosti zaista i postojati, a ne samo deklarativno stajati u Preambuli našeg Ustava, te da Univerzalna Deklaracija o ljudskim pravima, Međunarodni paktovi o građanskim i političkim pravima, odnosno o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, i Deklaracija o pravima lica koja pripadaju nacionalnim ili etničkim, vjerskim i jezičkim manjinama, kao i drugi instrumenti ljudskih prava, neće biti samo inspiracija iz Preambule Ustava BiH, nego zvijezda vodilja do pune ravnopravnosti svih nas u BiH.

**Maida Zagorac,
aktivistkinja**

Glavna stvar naše borbe je da se izborimo za vladavinu Zakona i okončamo ovu frustrirajuću vladavinu ljudi. Da se izborimo za društvo u kome se Zakon unaprijed pojavljuje kao *apstraktno, bezlično načelo* koje se jednako odnosi na sve ljude i ne favorizira moćnike. Da se izborimo za Zakon koji će biti nedvosmislena pravna zaštita ženama izloženim raznim oblicima nasilja: mobingu, seksualnom nasilju, porodičnom nasilju, femicidu...

Da bismo uspjeli u nakani izgradnje dobrog, pravednog i inkluzivnog društva trebaju nam saveznici u političkoj sferi koji su spremni podržati destrukciju patrijarhata kao vladajuće društvene norme, koji su kao donositelji odluka spremni uložiti svu energiju u izgradnju društva rodne ravnopravnosti. Takvih političara je malo i baš zato što ih je malo, oni moraju postati naši saveznici preko kojih ćemo se izboriti za promjenu Ustava. Ako budemo snažno djelovali, rodno senzitivni Ustav Bosne i Hercegovine je moguć. Stoga moramo pronaći saveznike unutar političkih institucija, saveznike preko kojih ćemo se izboriti za promjenu Ustava u smjeru njegove nužne feminizacije kao preduvjeta rodne ravnopravnosti. A društva zasnovana na rodnoj ravnopravnosti, naprosto su bolja društva.

Debata o ustavnim promjenama ne smije ostati samo unutar pravne sfere, ona mora zahvatiti cijelo društvo kako bi rodnosenzitivni ustav bio zbiljski rezultat društvene transformacije a ne samo pravna norma za koju ćemo samodopadljivo i isprazno kazati da je dobra ali se nažalost ne primjenjuje. Promjenu Ustava iz muške jezičko-normativne dominacije u rodnu ravnopravnost mora pratiti i duboka promjena društva u kojemu će nasilne matrice patrijarhata završiti na smetljištu povijesti.

*Dr.sc. Nerzuk Ćurak,
redovni profesor Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Sarajevu,
dopisni član ANUBiH*

Korištenje muškog roda za funkciju, titulu, zvanje ili zanimanje kada se odnosi na ženu postalo je uobičajeno i obično se pravda “generičnošću muškog roda” i jezičkom ekonomičnošću. U množini se uobičajeno koristi “inkluzivni” muški rod. Tako se u zvaničnim dokumentima često koristi rečenica: “Izrazi koji su dati u jednom gramatičkom rodu odnose se, bez diskriminacije, na oba roda”. S tim u vezi postavljaju se tri (retorička) pitanja:

- Zašto je uobičajeno da kažemo učiteljica i glumica, a nije direktorica i akademkinja?
- Zašto neki dokument, zakon ili pravilnik nije napisan koristeći sve izraze u ženskom rodu tako da se odnose na sve, bez diskriminacije?
- Je li nam važniji princip jezičke ekonomičnosti ili nediskriminacije?

Dakle, osim što je potpuno gramatički opravdan, rodno osjetljiv jezik je također i važno društveno i ideološko pitanje, a rodno osjetljiva upotreba jezika doprinosi većoj vidljivosti žene, njenog rada i ekonomske jednakosti koju je izborila na tržištu rada. Navika da se muški rod koristi kao generički otežava nastojanja da bh. društvo dosegne ravnopravnost proklamiranu zakonima i usvojenim konvencijama o ljudskim pravima. Upotreba rodno osjetljivog jezika od velikog je značaja i predstavlja početak u postizanju rodne ravnopravnosti, jer jezik jeste, pored ostalog, i paradigma ideološke, društvene, ekonomske, zakonske i političke promjene i odnosa koji vladaju u društvu. Raspodjela društvene moći se jasno ogleda u jeziku, a odbacivanje sveopće upotrebe generičkog muškog roda u jeziku, u kojem se žene ne vide i ne čuju, već podrazumijevaju, prvi je korak ka ravnopravnom sudjelovanju u raspodjeli moći. Uvođenje rodno osjetljivog jezika u Ustav predstavlja afirmativnu mjeru kojom se djeluje na unapređivanje položaja žena i djevojčica u bh. društvu. Kao žena, želim da imam jednake uslove na poslu. Da sama odlučujem o svom reproduktivnom zdravlju. Da ne dobijem otkaz zbog trudnoće. Kao profesorica, lektorica, direktorica i magistrica, ne želim da se podrazumijevam.

*Sandra Zlotrg,
lingvistkinja*

Društvo je u potpunosti demokratsko samo onda kada omogućava svim svojim građanima i građankama jednake mogućnosti za život bez bilo kakve prisile, torture, ugnjetavanja, nepriznavanja različitih mišljenja i različitosti u bilo kojem obliku, za učešće u svim društvenim i političkim procesima od značaja za život u zemlji čiji ustav analiziramo. U Ustavu Bosne i Hercegovine, koji jeste donesen u specifičnim okolnostima i sa namjerom da se zaustavi rat, izostavljeno je da se i spomene postojanje više od polovine stanovništva - žena i da se spomenu prava i slobode spola koji čini više od polovine stanovništva. Na taj način žene su ostale u zamagljenoj sferi i na nivou pretpostavke da se podrazumijevaju pod muškim polom. Zato nam je potreban Naš Ustav – da se ne podrazumijevamo nego da budemo ravnopravne!

*Lana Jajčević,
Fondacija Udružene žene, Banja Luka*

Istinska demokratija se gradi kroz jednakost i poticanje ravnopravnosti. U kontekstima u kojima se patrijarhalne norme vješto uvlače u sve sfere privatnog i javnog života, gdje je neravnopravnost i nejednakost normalizirana, gdje se ne prepoznaje da je neko izostavljen iz društveno-političkih procesa zbog lične karakteristike - tu je mjesto gdje država i društvo preuzimaju odgovornost da koriguju postojeće stanje te obezbijede uslove za jednaki razvoj svih svojih građana i građanki. Naša bh. demokratija je vrlo krhka no to nije opravdanje za rodnu diskriminaciju ili marginaliziranje rodne jednakosti. Rodno odgovorni ustav je prvenstveno jasna poruka o tome gdje su žene u bh. društvu i gdje ih država vidi. Drugo, rodno odgovorni ustav znači provedbu obaveza preuzetih po međunarodnim dokumentima na koje se BiH obavezala (poput CEDAW). Treće, praktično bi se eliminirale postojeće diskriminatorne prakse i obim prava uzrokovani rascjepkanom nadležnošću između različitih nivoa vlasti, te obezbijedio minimalni obim prava koji svaka građanka ima, bez obzira u kojem dijelu države živi. I konačno, inicijativa koja dolazi od građana/ki za reformu Ustava u dijelu prava građanina/ke - ne etničke ili konstitutivne grupe - bi bila provedena, čineći time ustav, bar jednim dijelom, oblikovanim po potrebama i zahtjevima njenih građana/ki.

Naš Ustav dolazi od građana/ki i njima se obraća. Uvažava realnost u kojoj građani/ke žive i gradi osnovu za pravedniju budućnost. Ovdje se ne uzima od jednih i daje drugima - ovdje se prepoznaje važnost ravnopravnosti za zdravo, pluralističko i demokratsko društvo, u kojem svako treba da živi dostojanstvenim životom i ostvari svoj potencijal. Jer rodna neravnopravnost ne pogađa samo žene, ona oblikuje siromašno društvo, opravdava nasilje, uskraćuje mogućnosti, ne dozvoljava rast i razvoj, te na taj način zaključava prosperitet svih. Naš Ustav bi donio promjenu i poticaj da promišljamo Ustav van etničkih kategorija. I za to treba hrabrosti, ali na kraju svakog našeg dana, svima nam treba jednako dobro zdravlje, obrazovanje, socijalna prava, bez obzira kojoj etniji (ne)pripadali. I bez obzira jesmo li muškarac, žena ili nebinarna osoba.

Lejla Gačanica,
istraživačica i analitičarka u oblasti ljudskih prava

Na pitanje "Zašto je bitan rodno senzitivni ustav?" možda je najbolje za početak odgovoriti pitanjima: Zašto je toliko važno da Ustav ne bude rodno osjetljiv? Čemu istrajna i kontinuirana insistiranja na tome da se žene diskriminiraju u najvažnijem pravno-političkom dokumentu države? Upravo uporna i dosljedna diskriminacija i ignoriranje ženskih, feminističkih inicijativa, ukazuje koliko nam je nužan rodno senzitivni ustav. Trenutno u tekstu Ustava Bosne i Hercegovine, žene nisu adekvatno i korektno prepoznate. Nisu ni sudjelovale u kreiranju njegovog sadržaja. I onda u istom dokumentu se uvode principi jednakopravnosti i zabrane diskriminacije, a s druge strane se njegovim sadržajem diskriminiraju žene.

Ako pretpostavim dobronamjernost donosioca odluka, onda mogu uzeti u obzir da su i oni socijalizirani u patrijarhalnom socio-kulturalnom kontekstu. Možda upravo zbog tog društvenog konteksta i takve socijalizacije ne mogu trenutno osvijestiti značaj Našeg Ustava. Ali bi zbog odgovornosti već sama inicijativa koja dolazi od ženskih udruženja iz cijele Bosne i Hercegovine, trebala biti dovoljna da daju podršku Našem Ustavu. Sa Našim Ustavom građanke i građani bi dobili jedan rodno osjetljiv i inkluzivan dokument koji osigurava bolju zaštitu ljudskih prava i sloboda.

Prof. dr. Amila Ždralović,
Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu,
prodekanica za naučnoistraživački rad

Ustav Bosne i Hercegovine ne prepoznaje prava i potrebe žena kao i muškaraca. Promjena Ustava u kontekstu rodne perspektive će donijeti veću vidljivost i suštinsku ravnopravnost.

Žene trebaju biti vidljive u najvišem pravnom aktu države koji će prepoznati njihove ključne uloge u institucijama, procesima donošenja odluka i implementacije politika.

Delila Hasanbegović Vukas,
Sarajevski otvoreni centar

Ustav Bosne i Hercegovine

PREAMBULA

Član I
Bosna i Hercegovina

Član II
Ljudska prava i osnovne slobode

Član III
*Nadležnosti i odnosi između
institucija Bosne i Hercegovine
i entiteta*

Član IV
Parlamentarna skupština

Član V
Predsjedništvo

Član VI
Ustavni sud

Član VII
Centralna banka

Član VIII
Finansije

Član IX

Opšte odredbe

Član X

Izmjene i dopune

Član XI

Prelazne odredbe

Član XII

Stupanje na snagu

Aneks I

*Dodatni sporazumi o ljudskim
pravima koji će se primjenjivati
u Bosni i Hercegovini*

Aneks II

Prelazne odredbe

AMANDMAN I.

USTAV BOSNE I HERCEGOVINE¹

Prijevod

PREAMBULA

Oslanjajući se na poštovanje ljudskog dostojanstva, slobode i jednakosti,

Posvećeni miru, pravdi, toleranciji i pomirenju,

Ubijeđeni da demokratski organi vlasti i pravične procedure najbolje stvaraju miroljubive odnose unutar pluralističkog društva,

U želji da podstaknu opšte blagostanje i ekonomski razvoj kroz zaštitu privatnog vlasništva i unapređenje tržišne privrede,

Vođeni ciljevima i načelima Povelje Ujedinjenih naroda,

Opredijeljeni za suverenitet, teritorijalni integritet i političku nezavisnost Bosne i Hercegovine u skladu sa međunarodnim pravom,

Odlučni da osiguraju puno poštovanje međunarodnog humanitarnog prava,

Inspirisani Univerzalnom Deklaracijom o ljudskim pravima, Međunarodnim paktovima o građanskim i političkim pravima, odnosno o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, i Deklaracijom o pravima lica koja pripadaju nacionalnim ili etničkim, vjerskim i jezičkim manjinama, kao i drugim instrumentima ljudskih prava,

Podsjećajući se na Osnovna načela usaglašena u Ženevi 8. 9. 1995. godine i u Njujorku 26. 9. 1995. godine,

Bošnjaci i **Bošnjakinje**, Hrvati i **Hrvatice** i Srbi i **Srpkinje**, kao konstitutivni narodi (u zajednici s ostalima), i građani i **građanke** Bosne i Hercegovine ovim utvrđuju Ustav Bosne i Hercegovine:

Član I

Bosna i Hercegovina

1. Kontinuitet

Republika Bosna i Hercegovina, čije je zvanično ime od sada „Bosna i Hercegovina”, nastavlja svoje pravno postojanje po međunarodnom pravu kao država, sa unutrašnjom strukturom modificiranom ovim Ustavom, i sa postojećim međunarodno priznatim granicama. Ona ostaje država članica Ujedinjenih naroda i može kao Bosna i Hercegovina zadržati članstvo ili zatražiti prijem u organizacijama unutar sistema Ujedinjenih naroda, kao i u drugim međunarodnim organizacijama.

2. Demokratska načela

Bosna i Hercegovina je demokratska i **socijalna** država koja funkcioniše u skladu sa zakonom i na osnovu slobodnih i demokratskih izbora.

3. Sastav

Bosna i Hercegovina se sastoji od dva entiteta: Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske (u daljem tekstu „entiteti”).

4. Kretanje roba, usluga, kapitala i lica

Postoji sloboda kretanja širom Bosne i Hercegovine. Bosna i Hercegovina i entiteti neće ometati punu slobodu kretanja, lica, roba, usluga i kapitala širom Bosne i Hercegovine. Nijedan entitet neće provoditi bilo kakvu kontrolu na granici između entiteta.

5. Glavni grad

Glavni grad Bosne i Hercegovine je Sarajevo.

6. Simboli

Bosna i Hercegovina će imati one simbole koje svojom odlukom odredi Parlamentarna skupština i potvrdi Predsjedništvo.

7. Državljanstvo

Postoji državljanstvo Bosne i Hercegovine, koje reguliše Parlamentarna skupština, i državljanstvo svakog entiteta koje regulišu sami entiteti, pod uslovom da:

- a) Svi državljani i **državljanke** bilo kojeg entiteta su, samim tim, državljani i **državljanke** Bosne i Hercegovine.
- b) Nijedno lice ne može biti arbitrarno lišeno državljanstva Bosne i Hercegovine, ili državljanstva entiteta, ili na drugi način ostavljeno bez državljanstva. Niko ne može biti lišen državljanstva Bosne i Hercegovine, ili entiteta, po bilo kojem osnovu kao što je pol, rasa, boja, jezik, vjera, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, povezanost sa nacionalnom manjinom, imovina, rođenje ili bilo koji drugi status.
- c) Sva lica koja su bila državljani Republike Bosne i Hercegovine, neposredno prije stupanja na snagu ovog Ustava, su državljani Bosne i Hercegovine. Državljanstvo lica koja su naturalizo vana poslije 6.4.1992. godine, a prije stupanja na snagu ovog Ustava, regulisaće Parlamentarna skupština.
- d) Državljanji Bosne i Hercegovine mogu imati državljanstvo druge države, pod uslovom da postoji bilateralni ugovor između Bosne i Hercegovine i te države kojim se to pitanje uređuje, a koji je odobrila Parlamentarna skupština u skladu sa članom IV, stav 4, tačka (d). Lica sa dvojnim državljanstvom mogu glasati u Bosni i Hercegovini i u entitetima samo ako je Bosna i Hercegovina država njihovog prebiva
- e) **Državljanin i državljanka** Bosne i Hercegovine u inostranstvu uživa zaštitu Bosne i Hercegovine. Svaki entitet može izdavati pasoše Bosne i Hercegovine svojim državljanima, na način kako je to regulisala Parlamentarna skupština. Bosna i Hercegovina može izdavati pasoše onim državljanima kojima pasoš nije izdat od strane entiteta. Uspostaviće se centralni registar svih pasoša izdatih od strane entiteta i od strane Bosne i Hercegovine.

Član II

Ljudska prava i osnovne slobode

1. Ljudska prava

Bosna i Hercegovina i oba entiteta će osigurati najviši nivo međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda. U tu svrhu postoji Komisija za ljudska prava za Bosnu i Hercegovinu, kao što je predviđeno u Aneksu 6 Opšteg okvirnog sporazuma.

2. Međunarodni standardi

Prava i slobode predviđeni u Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i u njenim protokolima se direktno primjenjuju u Bosni i Hercegovini. Ovi akti imaju prioritet nad svim ostalim zakonima.

3. Katalog prava

Sva lica na teritoriji Bosne i Hercegovine uživaju ljudska prava i slobode iz stava 2. ovog člana u skladu sa ratificiranim međunarodnim ugovorima i opšteprihvaćenim pravilima međunarodnog prava, Ustavom i zakonima BiH. S ciljem postizanja ravnopravnosti polova, na svim nivoima vlasti vodi se politika jednakih mogućnosti.

- 1) Pravo na život.
- 2) Pravo lica da ne bude podvrgnuto mučenju niti nečovječnom ili ponižavajućem tretmanu ili kazni, uključujući, ali ne ograničavajući se na nasilje na osnovu pola i roda.
- 3) Pravo lica da ne bude držano u ropstvu ili potčinjenosti, ili na prisilnom ili obaveznom radu.
- 4) Pravo na ličnu slobodu i sigurnost. Žene i muškarci žive slobodno i niko nema pravo da im prisilno oduzima slobodu, osim u slučajevima propisanim zakonom.
- 5) Pravo na pravično saslušanje u građanskim i krivičnim stvarima i druga prava u vezi sa krivičnim postupkom. Žene i muškarci su ravnopravni pred sudovima i u postupku pred organima državne vlasti.
- 6) Pravo na privatni i porodični život, dom i prepisku. Tajnost prepiske i sloboda drugih oblika komunikacije zajamčeni su i muškarcima i ženama.
- 7) Slobodu misli, savjesti i vjere.
- 8) Slobodu izražavanja.
- 9) Slobodu mirnog okupljanja i slobodu udruživanja s drugima. Žene i muškarci imaju jednako pravo na udruživanja sa drugima, kao i pravo da ponište to udruživanje, pod uvjetima koje propisuje zakon.
- 10) Pravo na brak i zasnivanje porodice. Sva lica imaju pravo na brak prema sopstvenom izboru. Žena slobodno odlučuje o rađanju djece. Majka i otac imaju ista prava i obaveze u vezi sa roditeljstvom.
- 11) Pravo na imovinu. Žena i muškarac imaju pravo na sopstvenu imovinu, njenu podjelu i slobodno upravljanje tom imovinom.
- 12) Pravo na obrazovanje. Žene i muškarci imaju pravo na obrazovanje pod istim uvjetima, bez diskriminacije i segregacije po bilo kom osnovu.
- 13) Pravo na slobodu kretanja i prebivališta. Žene i muškarci imaju pravo slobodnog izbora svoga prebivališta kao i punu slobodu kretanja. Sloboda kretanja i muškarcima i ženama može se ograničiti zakonom samo ako je to potrebno radi vođenja krivičnog postupka ili radi zaštite sigurnosti i zdravlja ljudi.
- 14) Žena i muškarac imaju pravo odlučivanja o svojim reproduktivnim pravima i reproduktivnom zdravlju, bez diskriminacije, prisile ili nasilja.
- 15) Muškarci i žene u BiH su jednaki i ravnopravni pred zakonom i uživaju jednaka prava u svim oblastima.
- 16) Svako ima pravo na formiranje i pripadanje političkim strankama pod jednakim uvjetima.
- 17) Svako ima pravo na podnošenje žalbi, prigovora i prijedloga organima koji odlučuju o pravima i obavezama pojedinca.
- 18) Žrtve porodičnog nasilja imaju pravo na besplatnu pravnu pomoć.
- 19) Svim muškarcima i ženama jamči se pravo na rad, pravo na pravilnu plaću, pravo na zaštitu na radu, pravo na zdravstvenu zaštitu, pravo na socijalnu sigurnost i socijalnu zaštitu. Trudnice, majke i samohrani roditelji sa djecom do sedam godina imaju pravo na zdravstvenu zaštitu koja se finansira iz budžeta ako je ne uživaju po nekom drugom osnovu.
- 20) Svaka osoba po osnovu utvrđene nesposobnosti za rad ima pravo na pomoć.

- 21) Pravo na posebnu zaštitu osoba sa invaliditetom i njihovo ravnopravno uključivanje u život.
- 22) Pravo na učešće radnika i radnica u odlučivanju u poslovima preduzeća.
- 23) Sva lica slobodno se koriste jezikom po svom izboru i učestvuju u kulturnom životu.
- 24) Svako ima pravo da se identifikira s kulturom, etničkom i vjerskom pripadnošću po svom izboru, ali niko ne može biti prisiljen da se identifikira s nekom kulturom, etničkom ili vjerskom pripadnošću.
- 25) Svako je slobodan da bira svoje zanimanje i profesiju, a sva radna mjesta i dužnosti će biti pristupačni i muškarcima i ženama pod istim uvjetima, uz mogućnost poduzimanja afirmativnih mjera, u skladu sa zakonom.
- 26) Radni odnos može se prekinuti suprotno želji zaposlenih samo na način i pod uvjetima propisanim zakonom i kolektivnim ugovorima, izuzev u vrijeme trudnoće radnice i porodijskog odsustva.
- 27) Svaka zaposlena osoba ima pravo na naknadu u skladu sa zakonom i kolektivnim ugovorima.
- 28) Muškarci i žene imaju pravo na jednaku naknadu za isti rad ili rad jednake vrijednosti.
- 29) Zaposlene osobe imaju pravo na pravične i adekvatne radne uvjete.
- 30) Žene imaju pravo na posebne uvjete rada u periodu trudnoće i za vrijeme dojenja djeteta.
- 31) Svako ekonomsko ili seksualno iskorištavanje lica koje se nalazi u nepovoljnom položaju smatra se prinudnim radom i kao takvo je zabranjeno i kažnjivo.
- 32) Oba roditelja imaju jednako pravo i obavezu na zaštitu, odgoj i brigu o djeci i porodici.
- 33) Radnici i radnice imaju pravo na sindikalno organiziranje i štrajk u skladu sa zakonom.
- 34) Svima je zajamčena sloboda naučnog istraživanja.
- 35) Svima je zajamčena sloboda umjetničkog izražavanja.

4. Nediskriminacija

Uživanje prava i sloboda, predviđenih u ovom članu ili u međunarodnim sporazumima na vednim u Aneksu I ovog Ustava, osigurano je svim licima u Bosni i Hercegovini bez diskriminacije po bilo kojem osnovu kao što je pol, rasa, boja, jezik, vjera, **dob, invaliditet, rod, seksualna orijentacija, zdravlje, fizički izgled, članstvo u sindikatu**, političko i drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, povezanost sa nacionalnom manjinom, imovina, rođenje ili drugi status.

5. Izbjegllice i raseljena lica

Sve izbjeglice i raseljena lica imaju pravo da se slobodno vrate u svoje domove. Oni imaju pravo, u skladu s Aneksom 7 Opšteg okvirnog sporazuma, da im se vrati imovina koje su bili lišeni za vrijeme neprijateljstava od 1991. i da dobiju kompenzaciju za svu takvu imovinu, koja im ne može biti vraćena. Sve obaveze ili izjave u vezi sa takvom imovinom, koje su date pod prisilom, ništave su.

6. Implementacija

Bosna i Hercegovina, i svi sudovi, ustanove, organi vlasti, te organi kojima posredno ruko vode entiteti ili koji djeluju unutar entiteta podvrgnuti su, odnosno primjenjuju ljudska prava i osnovne slobode na koje je ukazano u stavu 2.

7. Međunarodni sporazumi

Bosna i Hercegovina će ostati ili postati strana ugovornica međunarodnih sporazuma po brojanjima u Aneksu I ovog Ustava.

8. Saradnja

Svi nadležni organi vlasti u Bosni i Hercegovini će sarađivati sa, i obezbijediti neograničen pristup: svim međunarodnim posmatračkim mehanizmima ljudskih prava koji se uspostave za Bosnu i Hercegovinu; nadzornim tijelima koja se uspostave bilo kojim međunarodnim spo razumom navedenim u Aneksu I ovog Ustava; Međunarodnom tribunalu za bivšu Jugoslaviju (a naročito će se pridržavati naredbi koje su izdate po članu 29. Statuta Tribunala); i bilo kojoj drugoj organizaciji ovlaštenoj od strane Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda sa mandatom koji se tiče ljudskih prava ili humanitarnog prava.

Član III

Nadležnosti i odnosi između institucija Bosne i Hercegovine i entiteta

1. Nadležnosti institucija Bosne i Hercegovine

Sljedeća pitanja su u nadležnosti institucija Bosne i Hercegovine:

- a) Vanjska politika.
- b) Vanjskotrgovinska politika.
- c) Carinska politika.
- d) Monetarna politika, kao što je predviđeno članom VII.
- e) Finansiranje institucija i međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine.
- f) Politika i regulisanje pitanja imigracije, izbjeglica i azila.
- g) Provođenje međunarodnih i međuentitetskih krivičnopravnih propisa, uključujući i odnose sa Interpolom.
- h) Uspostavljanje i funkcionisanje zajedničkih i međunarodnih komunikacijskih sredstava.
- i) Regulisanje međuentitetskog transporta.
- j) Kontrola vazdušnog saobraćaja.

2. Nadležnosti entiteta

- a) Entiteti imaju pravo da uspostavljaju posebne paralelne odnose sa susjednim državama, u skladu sa suverenitetom i teritorijalnim integritetom Bosne i Hercegovine.
- b) Svaki entitet će pružiti svu potrebnu pomoć vladi Bosne i Hercegovine kako bi joj se omogućilo da ispoštuje međunarodne obaveze Bosne i Hercegovine, s tim da će finansijske obaveze u koje je ušao jedan entitet bez saglasnosti drugog, a prije izbora Parlamentarne skupštine i Predsjedništva Bosne i Hercegovine, ostati obaveza tog entiteta osim ukoliko je ta obaveza neophodna za nastavak članstva Bosne i Hercegovine u nekoj međunarodnoj organizaciji.
- c) Entiteti će ispuniti sve uslove za pravnu sigurnost i zaštitu lica pod svojom jurisdikcijom, održavanjem civilnih ustanova za primjenu pravnih propisa, koje će funkcionisati u skladu sa međunarodno priznatim standardima uz poštovanje međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda, iz člana II ovog Ustava, i poduzimanjem ostalih odgovarajućih mjera.
- d) Svaki entitet može također sklapati sporazume sa državama i međunarodnim organizacijama uz saglasnost Parlamentarne skupštine. Parlamentarna skupština može zakonom predvidjeti da za određene vrste sporazuma takva saglasnost nije potrebna.

3. Pravni poredak i nadležnosti institucija

- a) Sve vladine funkcije i ovlaštenja koja nisu ovim Ustavom izričito povjerena institucijama Bosne i Hercegovine pripadaju entitetima.
- b) Entiteti i sve njihove administrativne jedinice će se u potpunosti pridržavati ovog Ustava, kojim se stavljaju van snage zakonske odredbe Bosne i Hercegovine i ustavne i zakonske odredbe entiteta koje mu nisu saglasne, kao i odluka institucija Bosne i Hercegovine. Opšta načela međunarodnog prava su sastavni dio pravnog poretka Bosne i Hercegovine i entiteta.

4. Koordinacija

Predsjedništvo može odlučiti da podstakne međuentitetsku koordinaciju u stvarima koje se ne nalaze u okviru nadležnosti Bosne i Hercegovine predviđenim ovim Ustavom, izuzev ako se u konkretnom slučaju jedan entitet tome usprotivi.

5. Dodatne nadležnosti

- a) Bosna i Hercegovina će preuzeti nadležnost u onim stvarima u kojima se o tome postigne saglasnost entiteta; stvarima koje su predviđene u Aneksima 5 – 8 Opšteg okvirnog sporazuma; ili koje su potrebne za očuvanje suvereniteta, teritorijalnog integriteta, političke nezavisnosti i međunarodnog subjektiviteta Bosne i Hercegovine, u skladu sa podjelom nadležnosti među institucijama Bosne i Hercegovine. Dodatne institucije mogu biti uspostavljene prema potrebi za vršenje ovih nadležnosti.
- b) U periodu od 6 mjeseci od stupanja na snagu ovog Ustava, entiteti će početi pregovore s ciljem uključivanja i drugih pitanja u nadležnost institucija Bosne i Hercegovine, uključujući korištenje izvora energije, i zajedničke privredne projekte.

Član IV

Parlamentarna skupština

Parlamentarna skupština ima dva doma: Dom naroda i Predstavnički dom.

1. Dom naroda

Dom naroda se sastoji od 15 delegata i delegatkinja, od kojih su dvije trećine iz Federacije (uključujući pet Hrvata i Hrvatica i pet Bošnjaka i Bošnjakinja) i jedna trećina iz Republike Srpske (pet Srba i Srpkinja).

a) Nominovane hrvatske, odnosno bošnjačke delegate i delegatkinje iz Federacije biraju hrvatski odnosno bošnjački delegati i delegatkinje u Domu naroda Federacije. Delegate i delegatkinje iz Republike Srpske bira Narodna skupština Republike Srpske.

b) Devet članova i članica Doma naroda sačinjava kvorum, pod uslovom da su prisutna najmanje tri bošnjačka, tri hrvatska i tri srpska delegata i delegatkinje.

2. Predstavnički dom

Predstavnički dom se sastoji od 42 člana i članice, od kojih se dvije trećine biraju sa teritorije Federacije, a jedna trećina sa teritorije Republike Srpske.

a) Članovi i članice Predstavničkog doma biraju se neposredno iz oba entiteta u skladu sa Izbornim zakonom BiH, vodeći računa o ostvarivanju principa ravnopravne zastupljenosti spolova onako kako je on uređen Ustavom i Izbornim zakonom.

b) Svaki dom će većinom glasova usvojiti svoj poslovnik o radu i izabrati među svojim članovima i članicama po jednu osobu za predsjedavajućeg ili predsjedavajuću i zamjenike ili zamjenice, vodeći računa da izabrani ne mogu biti iz reda istog naroda i Ostalih, uz obavezno poštivanje principa rodne ravnopravnosti.

3. Procedura

a) I jedan i drugi dom će biti sazvani u Sarajevu, najkasnije 30 dana nakon njihovog izbora.

b) Svaki dom će većinom glasova usvojiti svoj poslovnik o radu i izabrati među svojim članovima i članicama jednog Srbina ili Srpkinje, jednog Bošnjaka ili Bošnjakinje i jednog Hrvata ili Hrvatice za predsjedavajućeg ili predsjedavajuću i zamjenike ili zamjenice predsjedavajućeg ili predsjedavajuće, s tim da će mjesto predsjedavajućeg ili predsjedavajuće rotirati između ova tri lica.

c) Sve zakonodavne odluke moraju biti odobrene od strane oba doma.

d) Sve odluke u oba doma donose se većinom glasova onih koji su prisutni i glasaju. Delegati i delegatkinje i članovi i članice će ulagati najveće napore kako bi većina uključivala najmanje jednu trećinu glasova delegata i delegatkinja ili članova i članica sa teritorije svakog entiteta. Ukoliko većina ne uključuje jednu trećinu glasova delegata i delegatkinja ili članova i članica sa teritorije svakog entiteta, predsjedavajući ili predsjedavajuća i njegovi ili njeni zamjenici ili zamjenice će, radeći kao komisija, nastojati da u roku od tri dana od glasanja postignu saglasnost. Ukoliko ta nastojanja ne uspiju, odluke će se donijeti većinom onih koji su prisutni i glasaju, pod uslovom da glasovi protiv ne uključuju dvije trećine, ili više, delegata i delegatkinja ili članova i članica izabranih iz svakog entiteta.

e) Predložena odluka Parlamentarne skupštine može biti proglašena destruktivnom po vitalni interes bošnjačkog, hrvatskog ili srpskog naroda većinom glasova iz redova bošnjačkih, hrvatskih ili srpskih delegata i delegatkinja izabranih u skladu sa stavom 1, tačka (a). Za donošenje takve odluke biće potrebna saglasnost Doma naroda, izglasana od strane većine bošnjačkih, većine hrvatskih i većine srpskih delegata i delegatkinja koji su prisutni i glasaju.

f) Kada većina bošnjačkih, hrvatskih ili srpskih delegata i delegatkinja stavi primjedbu na pozivanje na tačku (e), predsjedavajući ili predsjedavajuća Doma naroda će odmah sazvati Zajedničku komisiju, koja se sastoji od tri delegata i delegatkinje, od kojih je svaki_a izabran_a iz redova bošnjačkih, hrvatskih i srpskih delegata i delegatkinja, u cilju razrješenja tog pitanja. Ukoliko to Komisija ne uspije u roku od pet dana, predmet se upućuje Ustavnom sudu koji će po hitnom postupku preispitati proceduralnu ispravnost slučaja.

g) Dom naroda se može raspustiti odlukom Predsjedništva ili samog Doma, pod uslovom da je odluka Doma o raspuštanju donijeta većinom koja uključuje većinu delegata i delegatkinja iz reda najmanje dva naroda, bošnjačkog, hrvatskog ili srpskog. Dom naroda koji je izabran u prvim izborima poslije stupanja na snagu ovog Ustava ne može biti raspušten.

h) Odluke Parlamentarne skupštine neće stupiti na snagu prije nego što budu objavljene.

- i) Kompletne zapisnice sa rasprava u oba doma biće objavljivane, a njihove sjednice će, osim u izuzetnim situacijama u skladu sa poslovnikom, biti javne.
- j) Delegati i delegatkinje i članovi i članice ne mogu biti pozivani na krivičnu ili građansku odgovornost u pogledu bilo kojeg čina izvršenog u okviru dužnosti u Parlamentarnoj skupštini.

4. Neposredna demokratija

a) Građanska inicijativa

Pedeset hiljada građana i građanki BiH sa pravom glasa, od kojih najmanje 15.000 moraju biti građani i građanke koji imaju prebivalište u svakom od entiteta, mogu predložiti promjenu Ustava, donošenje ili promjenu zakona BiH, ili međunarodnog sporazuma, i to u roku od 18 mjeseci od zvanične najave inicijative.

Građanska inicijativa se može zvanično najaviti samo nakon što inicijativa, u roku od tri mjeseca od njegovog podnošenja, bude prihvaćena od strane Ustavnog suda BiH. Ustavni sud BiH odbija inicijativu za donošenje ili promjenu akta ako je isti u sukobu sa međunarodnim pravom, ili povređuje vitalne interese konstitutivnih naroda.

Ukoliko inicijativa ne bude odbijena od strane Ustavnog suda BiH, o građanskoj inicijativi se izjašnjavaju građani i građanke putem neposrednog glasanja, i to u roku od 12 mjeseci od predaje potrebnog broja potpisa.

Inicijativa je prihvaćena ako je podrži više od polovine građana i građanki BiH koji izađu na glasanje, pod uslovom da je na glasanje izašlo više od polovine od ukupnog broja građana i građanki upisanih u birački spisak. Od broja onih koji su glasali za inicijativu mora biti najmanje 30% unutar svakog entiteta.

Parlamentarna skupština može građanima i građankama dati neobavezujuću preporuku da prihvate ili odbiju prijedlog građanske inicijative, a može staviti na glasanje i svoj protuprijedlog. Ishod glasanja je obavezujući.

b) Referendum

O svakoj promjeni Ustava, te pristupanju BiH međudržavnim zajednicama i organizacijama kolektivne sigurnosti, odlučenim od strane Parlamentarne skupštine može se organizirati neposredno izjašnjavanje ukoliko to zatraži 25.000 građana i građanki BiH sa pravom glasa, među kojima mora biti najmanje 7.500 iz svakog entiteta, u roku od sto dana od objavljivanja zakona ili sporazuma u Službenom glasniku BiH. Glasanje se održava u roku od naredna tri mjeseca.

Referendum je uspio ako ga podrži najmanje 50% građana i građanki BiH koji izađu na glasanje, te najmanje 25% unutar svakog entiteta, pod uslovom da je na referendumu glasala natpolovična većina od ukupnog broja građana i građanki upisanih u birački spisak. Referendum je obavezujući, a njegova pravna posljedica je ukidanje zakona koji je stupio na snagu i primjenjivao se prije objavljivanja rezultata referenduma.

Dosadašnja tačka 4 postaje tačka 5.

5. Ovlaštenja

Parlamentarna skupština je nadležna za:

- a) Donošenje zakona koji su potrebni za provođenje odluka Predsjedništva ili za vršenje funkcija Skupštine po ovom Ustavu.
- b) Odlučivanje o izvorima i iznosu sredstava za rad institucija Bosne i Hercegovine i za međunarodne obaveze Bosne i Hercegovine.
- c) Odobravanje budžeta za institucije Bosne i Hercegovine.
- d) Odlučivanje o saglasnosti za ratifikaciju ugovora.
- e) Ostala pitanja koja su potrebna da se provedu njene dužnosti, ili koja su joj dodijeljena zajedničkim sporazumom entiteta.

Član V

Predsjedništvo

Predsjedništvo BiH broji tri neposredno birana člana i članice, iz reda konstitutivnih naroda, od kojih se dva biraju u Federaciji Bosne i Hercegovine a jedan u Republici Srpskoj. Za člana ili članicu Predsjedništva može biti izabran građanin ili građanka iz reda Ostalih.

Izabrani članovi i članice Predsjedništva BiH moraju biti iz različitih naroda i Ostalih.

Svaki glasač i glasačica imaju jedan glas.

1. Izbor i trajanje mandata

a) Članovi i članice Predsjedništva biraju se neposredno u svakom entitetu (tako da svaki glasač i glasačica glasa za popunjavanje jednog mjesta u Predsjedništvu), u skladu sa izbornim zakonom kojeg donosi Parlamentarna skupština. Međutim, prvi izbori će se održati u skladu sa Aneksom 3. Opšteg okvirnog sporazuma. Bilo koje upražnjeno mjesto u Predsjedništvu će biti popunjeno od strane odgovarajućeg entiteta, u skladu sa zakonom koji će donijeti Parlamentarna skupština.

b) Mandat članova i članica Predsjedništva koji su izabrani na prvim izborima traje dvije godine; mandat članova i članica izabranih nakon toga će biti četiri godine. Članovi i članice Predsjedništva mogu biti birani još jedan uzastopni mandat, a nakon toga nemaju pravo izbora u Predsjedništvo prije isteka četvorogodišnjeg roka.

2. Procedura

a) Predsjedništvo će usvojiti svoj poslovnik o radu koji će predvidjeti adekvatan vremenski rok za najavu sjednica Predsjedništva.

b) Članovi i članice Predsjedništva će između sebe imenovati jednog člana ili članicu za predsjedavajućeg ili predsjedavajuću. U prvom mandatu Predsjedništva, predsjedavajući ili predsjedavajuća će biti onaj član ili članica koji a je dobio la najveći broj glasova. Poslije toga, način izbora predsjedavajućeg ili predsjedavajuće, rotacijom ili na drugi način, odrediće Parlamentarna skupština u skladu sa članom IV, stav 3.

c) Predsjedništvo će nastojati da usvoji sve odluke Predsjedništva – tj. one koje se tiču pitanja koja proizilaze iz člana V (3), tačke (a) do (e) – putem konsenzusa. Takve odluke mogu, pod uslovima iz tačke (d) ovog stava, usvojiti dva člana ili članice ukoliko svi pokušaji da se dostigne konsenzus ne uspiju.

d) Član ili članica Predsjedništva koji se ne slaže sa odlukom, može odluku Predsjedništva proglasiti destruktivnom po vitalni interes entiteta za teritoriju sa koje je izabran, pod uslovom da to učini u roku od tri dana po njenom usvajanju. Takva odluka će biti odmah upućena Narodnoj skupštini Republike Srpske, ukoliko je tu izjavu dao la član ili članica sa te teritorije; bošnjačkim delegatima i delegatkinjama u Domu naroda Federacije, ukoliko je takvu izjavu dao la bošnjački a član ili članica; ili hrvatskim delegatima i delegatkinjama u istom tijelu, ukoliko je tu izjavu dao la hrvatski član ili članica. Ukoliko takav proglas bude potvrđen dvotrećinskom većinom glasova u roku od 10 dana po upućivanju, osporavana odluka Predsjedništva neće imati učinka.

3. Ovlaštenja

Predsjedništvo je nadležno za:

a) Vođenje vanjske politike Bosne i Hercegovine.

b) Imenovanje ambasadora i ambasadorica, kao i drugih međunarodnih predstavnika i predstavica Bosne i Hercegovine, kao i delegacija koje predstavljaju Bosnu i Hercegovinu od kojih najviše dvije trećine mogu biti odabrani sa teritorije Federacije, uz obavezno poštivanje principa rodne ravnopravnosti. Predstavljanje Bosne i Hercegovine u međunarodnim i evropskim organizacijama i institucijama i traženje članstva u onim međunarodnim organizacijama i institucijama u kojima Bosna i Hercegovina nije član.

c) Vođenje pregovora za zaključenje međunarodnih ugovora Bosne i Hercegovine, otkazi vanje i, uz saglasnost Parlamentarne skupštine, ratifikovanje takvih ugovora.

- d) Izvršavanje odluka Parlamentarne skupštine.
- e) Predlaganje godišnjeg budžeta Parlamentarnoj skupštini, uz preporuku Vijeća ministara.
- f) Podnošenje izvještaja o rashodima Predsjedništva Parlamentarnoj skupštini na njen zahtjev, ali najmanje jedanput godišnje.
- g) Koordinaciju, prema potrebi, sa međunarodnim i nevladinim organizacijama u Bosni i Hercegovini.
- h) Vršenje drugih djelatnosti koje mogu biti potrebne za obavljanje dužnosti koje mu pre nese Parlamentarna skupština, ili na koje pristanu entiteti.

4. Vijeće ministara

Predsjedništvo će imenovati predsjedavajućeg ili predsjedavajuću Vijeća ministara koji_a će preuzeti dužnost po odobrenju Predstavničkog doma. Predsjedavajući ili predsjedavajuća će imenovati ministra ili ministricu vanjskih poslova, ministra ili ministricu vanjske trgovine i druge ministre i ministrice po potrebi, vodeći računa o ravnopravnoj zastupljenosti osoba različitog spola. Imenovani i imenovane će preuzeti dužnost po odobrenju Predstavničkog doma.

- a) Predsjedavajući ili predsjedavajuća i ministri i ministrarke zajedno sačinjavaju Vijeće ministara i odgovorni su za provođenje politike i odluka Bosne i Hercegovine u oblastima kako je naznačeno u stavovima 1, 4 i 5 člana III, o čemu podnose izvještaj Parlamentarnoj skupštini (uključujući, najmanje jedanput godišnje, izvještaj o rashodima Bosne i Hercegovine).
- b) Najviše dvije trećine svih ministara i ministrica mogu biti imenovani sa teritorije Federacije. Predsjedavajući ili predsjedavajuća će, također, imenovati zamjenike i zamjenice ministara ili ministrica (koji neće biti iz istog konstitutivnog naroda i Ostalih kao i njihovi ministri i ministrice, uz obavezno poštivanje principa rodne ravnopravnosti), koji će preuzeti dužnost nakon odobrenja Predstavničkog doma.
- c) Vijeće ministara će podnijeti ostavku ukoliko mu Parlamentarna skupština izglasa nepo vjerenje.

5. Stalni komitet

- a) Svaki član ili članica Predsjedništva će, po službenoj dužnosti, vršiti funkciju civilnog zapovjednika ili zapovjednice oružanih snaga. Nijedan entitet neće prijetiti silom niti upotrebljavati silu protiv drugog entiteta i ni pod kakvim okolnostima oružane snage jednog entiteta ne smiju ući niti boraviti na teritoriji drugog entiteta bez saglasnosti njegove vlade i Predsjedništva Bosne i Hercegovine. Sve oružane snage u Bosni i Hercegovini će funkcionisati u skladu sa suverenitetom i teritorijalnim integritetom Bosne i Hercegovine.
- b) Članovi i članice Predsjedništva će izabrati Stalni komitet za vojna pitanja koji će koordinirati aktivnosti oružanih snaga u Bosni i Hercegovini. Članovi i članice Predsjedništva ujedno su i članovi i članice Stalnog komiteta.

Član VI

Ustavni sud

1. Sastav

Ustavni sud Bosne i Hercegovine sastoji se od devet članova i članica.

- a) Četiri člana i članice bira Predstavnički dom Federacije, a dva člana i članice Skupština Republike Srpske. Preostala tri člana i članice bira predsjednik Evropskog suda za ljudska prava nakon konsultacije sa Predsjedništvom.
- b) Sudije će biti istaknuti pravници i pravnice visokog moralnog ugleda. Svako ko udovoljava takvoj kvalifikaciji i ima pravo glasa može biti imenovan za sudiju i sutkinju Ustavnog suda. Sudije i sutkinje koje bira predsjednik Evropskog suda za ljudska prava ne mogu biti državljani Bosne i Hercegovine ili bilo koje susjedne države.
- c) Mandat sudija i sutkinja imenovanih u prvom sazivu biće pet godina, izuzev ako podnesu ostavku ili budu s razlogom razriješeni na osnovu konsenzusa ostalih sudija i sutkinja. Sudije i sutkinje koje su imenovani u prvom sazivu ne mogu biti reimenovani. Sudije i sutkinje koje će biti imenovani nakon prvog saziva služiće do navršanih 70 godina života, izuzev ako podnesu ostavku ili budu s razlogom razriješeni na osnovu konsenzusa ostalih sudija.
- d) Za imenovanja koja se budu vršila nakon isteka perioda od pet godina od prvih imenovanja, Parlamentarna skupština može zakonom predvidjeti drugačiji način izbora troje sudija i sutkinja koje bira predsjednik Evropskog suda za ljudska prava.
- e) Pri izboru sudija i sutkinja Ustavnog suda vodiće se računa o ravnopravnoj zastupljenosti oba spola.

2. Procedure

- a) Većina svih članova i članica suda sačinjava kvorum.
- b) Sud će, većinom glasova svih članova i članica, usvojiti svoja pravila o radu. Sud će voditi javne rasprave, a svoje odluke će javno obrazlagati i objavljivati.

3. Jurisdikcija

Ustavni sud će podržavati ovaj Ustav.

- a) Ustavni sud je jedini nadležan da odlučuje o bilo kojem sporu koji se javlja po ovom Ustavu između dva entiteta, ili između Bosne i Hercegovine i jednog ili oba entiteta, te između institucija Bosne i Hercegovine, uključujući ali ne ograničavajući se na to:

Da li je odluka entiteta da uspostavi poseban paralelan odnos sa susjednom državom u skladu sa ovim Ustavom, uključujući i odredbe koje se odnose na suverenitet i teritorijalni integritet Bosne i Hercegovine.

Da li je bilo koja odredba ustava ili zakona jednog entiteta u skladu sa ovim Ustavom. Sporove može pokrenuti član ili članica Predsjedništva, predsjedavajući ili predsjedavajuća Vijeća ministara, predsjedavajući ili predsjedavajuća, ili njegov ili njen zamjenik ili zamjenica, bilo kojeg doma Parlamentarne skupštine; jedna četvrtina članova i članica/Delegata i delegatkinja bilo kojeg doma Parlamentarne skupštine, ili jedna četvrtina članova i članica bilo kojeg doma zakonodavnog organa jednog entiteta.

- b) Ustavni sud također ima apelacionu nadležnost u pitanjima koja su sadržana u ovom Ustavu, kada ona postanu predmet spora zbog presude bilo kojeg suda u Bosni i Hercegovini.

- c) Ustavni sud je nadležan u pitanjima koja mu je prosljedio bilo koji sud u Bosni i Hercegovini u pogledu toga da li je zakon, o čijem važenju njegova odluka ovisi, kompatibilan sa ovim Ustavom, sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i osnovnim slobodama i njenim protokolima, ili sa zakonima Bosne i Hercegovine; ili u pogledu postojanja ili domašaja nekog opšteg pravila međunarodnog javnog prava koje je bitno za odluku suda.

4. Odluke

Odluke Ustavnog suda su konačne i obavezujuće.

Član VII

Centralna banka

Centralna banka Bosne i Hercegovine je jedina ovlaštena institucija za štampanje novca i monetarnu politiku na cijelom području Bosne i Hercegovine.

1. Nadležnosti Centralne banke odrediće Parlamentarna skupština. Međutim, u periodu od šest godina od stupanja na snagu ovog Ustava, Centralna banka neće moći davati kredite štampanjem novca, niti funkcionisati kao valutna komisija; nakon tog perioda Parlamentarna skupština može tu nadležnost dati Centralnoj banci.
2. Prvi Upravni odbor Centralne banke će se sastojati od Guvernera **ili Guvernerke** kojeg_u imenuje Međunarodni monetarni fond, nakon konsultacije sa Predsjedništvom, i tri člana **i članice** koja imenuje Predsjedništvo, od kojih su dva iz Federacije (jedan Bošnjak **ili Bošnjakinja** i jedan Hrvat **ili Hrvatica**, koji će dijeliti jedan glas) i jedan_a iz Republike Srpske svi sa mandatom od 6 godina. Guverner **ili Guvernerka**, koji neće biti državljanin **ili državljanka** Bosne i Hercegovine niti bilo koje susjedne države, može imati odlučujući glas u slučaju neriješenog ishoda glasanja.
3. Nakon tog perioda, Upravni odbor Centralne banke Bosne i Hercegovine će se sastojati od pet lica **različitog pola** koja imenuje Predsjedništvo na period od 6 godina. Odbor će među svojim članovima **i članicama** imenovati Guvernera **ili Guvernerku** na period od 6 godina.

Član VIII

Finansije

1. Parlamentarna skupština će svake godine, na prijedlog Predsjedništva, usvojiti budžet kojim se finansiraju troškovi potrebni za izvršavanje nadležnosti institucija Bosne i Hercegovine i međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine.
2. Ukoliko se takav budžet ne usvoji blagovremeno, budžet za prethodnu godinu će biti korišten na privremenoj osnovi.
3. Federacija će obezbijediti dvije trećine, a Republika Srpska jednu trećinu prihoda koji su potrebni za budžet, osim ako se prihodi ne prikupljaju na način kako je utvrdila Parlamentarna skupština.

Član IX

Opšte odredbe

1. Nijedno lice koje se nalazi na izdržavanju kazne, izrečene presudom Međunarodnog tribunala za bivšu Jugoslaviju, i niti jedna osoba koja je pod optužnicom Tribunala, a koja se nije povinovala naredbi da se pojavi pred Tribunalom, ne može biti kandidat **ili kandidatkinja** ili imati bilo koju naimenovanu, izbornu ili drugu javnu funkciju na teritoriji Bosne i Hercegovine.
2. Naknada za lica koja obavljaju funkcije u institucijama Bosne i Hercegovine ne može biti umanjena za vrijeme trajanja mandata nosioca funkcije.
3. Funkcioneri **i funkcionerke** imenovani na položaje u institucijama Bosne i Hercegovine, u pravilu, odražavaju sastav naroda, **kao i spolni sastav stanovništva** Bosne i Hercegovine.

Član X

Izmjene i dopune

1. Amandmanska procedura

Ovaj Ustav može biti mijenjan i dopunjavan odlukom Parlamentarne skupštine, koja uključuje dvotrećinsku većinu prisutnih i koji su glasali u Predstavničkom domu.

2. Ljudska prava i osnovne slobode

Nijednim amandmanom na ovaj Ustav ne može se eliminisati, niti umanjiti bilo koje od prava i sloboda iz člana II ovog Ustava, niti izmijeniti ova odredba.

Član XI

Prelazne odredbe

Prelazne odredbe u vezi sa javnim funkcijama, važenjem zakona i drugim pitanjima izlože ne su u Aneksu II ovog Ustava.

Član XII

Stupanje na snagu

1. Ustav će stupiti na snagu po potpisivanju Opšteg okvirnog sporazuma kao ustavni akt, kojim se amandmanski zamjenjuje i stavlja van snage Ustav Republike Bosne i Hercegovine.
2. U roku od tri mjeseca od stupanja na snagu ovog Ustava, entiteti će amandmanskim postupkom izmijeniti svoje ustave da bi se osigurala saglasnost sa ovim Ustavom u skladu sa članom III, stav 3, tačka (b).

Aneks I
Dodatni sporazumi o ljudskim
pravima koji će se primjenjivati
u Bosni i Hercegovini

1. Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida (1948)
2. Ženevske konvencije IIV o zaštiti žrtava rata (1949) i Dopunski protokoli III (1977)
3. Konvencija koja se odnosi na status izbjeglica (1951) i Protokol (1966)
4. Konvencija o državljanstvu udatih žena (1957)
5. Konvencija o smanjenju broja lica bez državljanstva (1961)
6. Međunarodna konvencija o uklanjanju svih oblika rasne diskriminacije (1965)
7. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (1966) i Opcioni protokoli (1966 i 1989)
8. Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (1966)
9. Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije u odnosu na žene (1979)
10. Konvencija protiv mučenja i drugih surovih, nehumanih ili ponižavajućih tretmana ili kažnjavanja (1984)
11. Evropska konvencija o sprečavanju mučenja, nehumanog ili ponižavajućeg tretmana ili kažnjavanja (1987)
12. Konvencija o pravima djeteta (1989)
13. Međunarodna konvencija o zaštiti prava svih radnikamigranata i članova njihovih porodica (1990)
14. Evropska povelja za regionalne jezike i jezike manjina (1992)
15. Okvirna Konvencija za zaštitu nacionalnih manjina (1994)

Aneks II

Prelazne odredbe

1. Zajednička prelazna komisija

- a) Strane ovim ustanovljavaju Zajedničku prelaznu komisiju koja će biti ovlaštena da raspravlja o praktičnim pitanjima u vezi sa implementacijom Ustava Bosne i Hercegovine, Opšteg okvirnog sporazuma i njegovih aneksa, i daje preporuke i prijedloge.
- b) Zajednička prelazna komisija se sastoji od četiri lica iz Federacije, tri iz Republike Srpske i jednog predstavnika Bosne i Hercegovine.
- c) Sastancima komisije predsjedava Visoki predstavnik ili lice koje on odredi.

2. Kontinuitet pravnih propisa

Svi zakoni, propisi i sudski poslovници, koji su na snazi na teritoriji Bosne i Hercegovine u trenutku kada Ustav stupi na snagu, ostaće na snazi u onoj mjeri u kojoj nisu u suprotnosti sa Ustavom dok drugačije ne odredi nadležni organ vlasti Bosne i Hercegovine.

3. Pravni i administrativni postupci

Svi postupci u sudovima ili organima uprave, koji su u toku na prostoru Bosne i Hercegovine u trenutku stupanja na snagu ovog Ustava, biće nastavljeni ili preneseni na druge sudove ili organe u Bosni i Hercegovini u skladu sa propisima kojima se uređuje nadležnost ovih institucija.

4. Državni organi

Dok ne budu zamijenjeni novim sporazumom ili zakonom, organi vlasti, institucije i druga tijela Bosne i Hercegovine će funkcionisati u skladu sa važećim propisima.

5. Ugovori

Svi ugovori koje je ratifikovala Republika Bosna i Hercegovina između 1.1.1992. godine i stupanja na snagu ovog Ustava biće dati na uvid članovima Predsjedništva u roku od 15 dana od njihovog stupanja na dužnost; svaki ugovor koji ne bude dat na uvid biće proglašen po ništenim. U roku od 6 mjeseci poslije prvog zasjedanja Parlamentarne skupštine, na zahtjev bilo kojeg člana Predsjedništva, Parlamentarna skupština će razmotriti da li da otkaže bilo koji drugi ugovor.

Izjava u ime Republike Bosne i Hercegovine

Republika Bosna i Hercegovina odobrava Ustav Bosne i Hercegovine u Aneksu IV Opšteg okvirnog sporazuma.

Muhamed Šaćirbegović

Za Republiku Bosnu i Hercegovinu

Izjava u ime Federacije Bosne i Hercegovine

Federacija Bosne i Hercegovine u ime svojih konstitutivnih naroda i građana odobrava Ustav Bosne i Hercegovine u Aneksu IV Opšteg okvirnog sporazuma.

Krešimir Zubak

Za Federaciju Bosne i Hercegovine

Izjava u ime Republike Srpske

Republika Srpska odobrava Ustav Bosne i Hercegovine u Aneksu IV Opšteg okvirnog sporazuma.

Nikola Koljević

Za Republiku Srpsku

Na osnovu člana X.1. Ustava Bosne i Hercegovine (Aneks 4. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini), Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine na 49. sjednici Predstavničkog doma, održanoj 25. marta 2009. godine, i na 27. sjednici Doma naroda, održanoj 26. marta 2009. godine, donijela je

AMANDMAN I. NA USTAV BOSNE I HERCEGOVINE²

U Ustavu Bosne i Hercegovine iza člana VI.3. dodaje se novi član VI.4. koji glasi:

„4. Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine

Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine, koji postoji pod suverenitetom Bosne i Hercegovine i spada pod nadležnosti institucija Bosne i Hercegovine onako kako te nadležnosti proizilaze iz ovog ustava, čija je teritorija u zajedničkoj svojini (kondominiju) entiteta, jedinica je lokalne samouprave s vlastitim institucijama, zakonima i propisima i s ovlaštenjima i statusom konačno propisanim odlukama Arbitražnog tribunala za spor u vezi s međuentitetskom linijom razgraničenja u oblasti Brčkog. Odnos između Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine i institucija Bosne i Hercegovine i entiteta može se dalje urediti zakonom koji donosi Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine.

Ustavni sud Bosne i Hercegovine nadležan je da odlučuje o bilo kakvom sporu u vezi sa zaštitom utvrđenog statusa i ovlaštenja Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine koji se može javiti između jednog ili više entiteta i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine ili između Bosne i Hercegovine i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine po ovom ustavu i odlukama Arbitražnog tribunala.

Svaki takav spor također može pokrenuti većina poslanika u Skupštini Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine koja uključuje najmanje jednu petinu izabranih poslanika iz reda svakog od konstitutivnih naroda.”

Dosadašnji član VI.4. postaje član VI.5.

Amandman I. na Ustav Bosne i Hercegovine stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u „Službenom glasniku BiH”.

PSBiH, broj 327/09
26. marta 2009. godine
Sarajevo

² Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, broj 25/09

O Inicijativi

„Građanke za ustavne promjene” je inicijativa koja se zalaže za Ustav Bosne i Hercegovine koji će osigurati veću zaštitu ljudskih prava i sloboda, sa posebnim fokusom na rodnu perspektivu. Inicijativa je formirana od strane aktivista/kinja i organizacija iz cijele BiH, koji/e žele da ohrabre sve građane/ke da koriste svoje znanje, energiju i spremnost na uzajamno djelovanje i doprinose ispunjenju ciljeva Inicijative.

Inicijativa „Građanke za ustavne promjene” je neformalna grupa koja okuplja 35 organizacija civilnog društva i aktivista/kinja koji kontinuirano rade na razumijevanju pojmova pola i roda, mira, slobode i ljudskih prava. Oni su kreirali dokument pod nazivom „Platforma ženskih prioriteta za ustavne promjene sa amandmanima na Ustav BiH iz rodne perspektive” koji se zalaže za senzibilizaciju i promjene Ustava iz rodne perspektive sa vizijom da se ostvari egalitarno i zakonito učešće žena i muškaraca u privatnom i javnom životu u BiH.

Naša vizija je:

Rodno pravedan Ustav BiH za društvo jednakih prava i mogućnosti.

Naša misija je:

„Građanke za ustavne promjene” je inicijativa koja zagovara Ustav BiH koji će obezbijediti veću zaštitu ljudskih prava i sloboda sa posebnim fokusom na rodnu perspektivu.

Inicijativu su pokrenule aktivistkinje i organizacije iz cijele BiH koje žele ohrabriti sve građane i građanke da svojim znanjem, energijom i spremnošću na zajedničko djelovanje doprinesu ostvarivanju ciljeva Inicijative.

Članovi i članice inicijative „Građanke za ustavne promjene” definisali/e su pet prioriteta za koje će se zalagati u procesu reforme Ustava BiH, te su na osnovu njih kreirali rodno odgovorne Amandmane na Ustav.

U prioritete se ubrajaju:

1. Upotreba rodno-odgovornog jezika u Ustavu BiH;
2. Uvođenje afirmativnih mjera u Ustav BiH radi postizanja pune rodne i polne ravnopravnosti;
3. Proširenje postojećeg Kataloga prava odredbama vezanim za jedinstvenu zdravstvenu, socijalnu i porodičnu zaštitu;
4. Veća sudska i pravna zaštita ljudskih prava i sloboda;
5. Princip direktne demokratije primijenjen na proces ustavne reforme.

Članovi i članice inicijative smatraju da reforma Ustava Bosne i Hercegovine mora predstavljati konsenzus, ne samo političkih aktera, nego i svih građana i građanki o najvažnijim pitanjima kojima bi se definisao budući okvir zajedničkog života. S tim u vezi, u ustavni proces moraju se ravnopravno uključiti i žene i muškarci.

Više o Inicijativi možete pročitati na: www.gradjankezaustavnepromjene.wordpress.com

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске, Бања Лука

305:342.4(497.6)

НАШ Устав БиХ

Naš Ustav BiH / [urednice Emina Zahirović Pintarić, Željka
Umićević]. - Banja Luka : Helsinški parlament građana, 2024
(Banja Luka : Grafid). - 29 стр. ; 30 cm

Тираж 300.

ISBN 978-99938-28-34-1

COBISS.RS-ID 140805633

